

Zoran Đerić

POSLEDNJA ŽELJA MILANA DUŠKOVA

Tek kada neko ode naglo i nepredvidljivo primetimo da nismo s njim stigli da razgovaramo o svemu što nas interesuje, o književnosti, pre svega, ali i o pozorištu. A sa Milanom Duškovom ste mogli da razgovarate i o jednom i o drugom. Sada, kada ga više nema, nastojim da rekonstruišem neke trenutke koje sam proveo u njegovom društvu, popunjavajući praznine fotografijama iz svog albuma i informacijama sa Interneta. U knjigama, nažalost, nema podataka o prevodiocu, sem poneke prevodilačke napomene koja svedoči o njegovim namerama, nedoumicama, odajući, istovremeno, njegove afinitete za odabrano delo, pisca i slično.

Poljska *Vikipedija* beleži sledeće:

„**Milan Duškov** (rođen 1950. u Beogradu – umro 25. marta 2009. u Torunju) – srpski prevodilac i reditelj, koji je živio u Poljskoj.

Završio je režiju na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Sedamdesetih godina je više puta dolazio u Poljsku, saradujući sa vrocavskim Savremenim pozorištem i teatrom Ježija Grotovskog. Od 1995. godine živio u Poljskoj. Od 2000. godine radio je kao lektor srpskog jezika na Filološkom fakultetu Univerziteta Nikola Kopernik u Torunju.

Od 70-ih promovise poljsku dramaturgiju na scenama u Jugoslaviji, takođe i prevodeći na srpski jezik poljsku književnost. Srpskim čitaocima je približio stvaralaštvo Pavela Hilija, Ježija Pilha, Vojčeha Kučoka, Joane Olčak-Ronjkjer, Hane Samson i Andžeja Sapkovskog. Jedna od ličnosti u romanu Pavela Hilija – *Poslednja večera*, nosi ime i osobine Milana Duškova.

Tokom rada u Torunju, zajedno sa studentima, prevodio je srpske pisce na poljski jezik. Prevodi su izlazili u okviru serije 'Biblioteka Balkan'. Autor je priručnika za učenje srpskog jezika i osnivač muzičko-vokalnog sastava *Balkan peva* (*Bałkany śpiewają*).

Umro je od infarkta. Posle liturgije u pravoslavnoj crkvi, sahranjen je 28. marta 2009. godine na groblju Sveti Đorđe u Torunju.“

Sledi popis knjiga koje je Duškov preveo na poljski jezik i bibliografija. Indikativan je naslov intervjua koji je Duškov dao u januaru 2008. godine – „Srbin sam, ali o umetnosti razmišljam kao Poljak“. Iz drugih novinskih naslova saznajemo da je Duškov, osim što je bio predavač na Torunjskom univerzitetu, bio i poznata ličnost iz torunjskog kulturnog života. I moj prvi susret sa Milanom Duškovom bio je u Poljskoj. Sreli smo se u Ambasadi SRJ u Varšavi, kao srpski lektori, on u Gdanjsku i Torunju, a ja u Lođu, u jesen 2000. godine. Ubrzo posle toga usledio je poziv da održim predavanje u Gdanjsku. U januaru 2001. godine, pri kraju zimskog semestra, našao sam se na Univerzitetu u Gdanjsku i održao predavanje poljskim studentima o savremenoj srpskoj prozi. Iste večeri, u svečanoj sali Fakulteta premijerno je izvedena predstava koju je režirao Milan Duškov, a u kojoj su učestvovali studenti slavistike. Posle predstave bila je uobičajena zabava u jednom obližnjem kafiću. Puno topline i dobre atmosfere u inače hladnom poljskom gradu.

Iste godine, u leto, bio sam gost kod Milana Duškova u Torunju, gde je živio, u stanu koji je kupio kada je prodao sve što je imao u Beogradu i tako definitivno odlučio da svoju

egzistenciju veže za Poljsku, odnosno Torunj. Obišao sam sa njim kao vodičem stari deo grada, srednjovekovnu tvrđavu koju su osnovali krstaši, sa trošnim kulama i zidinama, i turističkim potencijalom. Nikola Kopernik i njegov muzej, kao i čitav niz drugih zdanja i sadržaja, privlačili su u početku uglavnom nemačke turiste, ali verujem da je ih je sve više i iz drugih evropskih zemalja.

Svako jutro Milan je silazio do kioska po novine i loto-tikete. To mu je bila omiljena zabava – uz kafu i cigarete – popunjavanje prognoze i listanje novina. Bilo je i dobitaka, povremenih i ne velikih. Ali bez obzira na ishod, njemu je bio potreban ovaj svakodnevni ritual.

Sledeće godine smo se sreli ponovo u Torunju, u Domu muza, na Balkanskim danima, na promociji poljskog izdanja knjige Vojislava Despotova, *Evropa broj 2*, koju je na poljski preveo upravo Duškov. Pre početka promocije, Milan je seo za klavir koji je bio na pozornici, i odsvirao neku kompoziciju (ne mogu da se setim šta je to bilo, ali sam se setio tog čina, u svetlu kasnijih saznanja o osnivanju vokalno-instrumentalnog sastava).

Još jednom sam posetio Torunj i Dom muza, kada su organizovani novi Balkanski dani. Imao sam priliku da upoznam i najvećeg torunjskog izdavača, Maršaleka, koji je objavio prevode nekoliko srpskih pisaca. Na večeri, u domu Maršaleka, poslužena je domaća votka, a dobrom atmosferi je doprineo Milan, kada je zapevao. Naročito je upečatljiva bila njegova interpretacija pesme „Zajdi, zajdi“. Možete se i sami u to uveriti, ako posetite MySpace Music i preslušate kompozicije ansambla „Balkan peva“ (<http://www.myspace.com/balkanyspiwaja>). Ansambl je osnovao Milan Duškov pre pet godina. Kroz njega je prošlo više od 30 osoba. Pevaju na 11 jezika, pored ostalih: na albanskom, beloruskom, ruskom, srpskom, ukrajinskom i na poljskom. Repertoar sadrži uglavnom narodnu muziku, najčešće se radi o vokalnim kompozicijama. Njihovi koncerti su, sudeći po informacijama koje imam, bili umetnički, jezički i kulturni događaj. Pitanje je u kojem pravcu će nastaviti bez „glavnokomandujućeg“.

Pored Despotova, Milan Duškov je preveo na poljski još tri srpska romanopisca: Vuka Draškovića i njegovog *Ruskog konzula*, Gorana Petrovića i njegov roman *Sitničarnica „Kod srećne ruke“* i *Gec i Majer* Davida Albaharija.

Znam da je odlazio u Varšavu, kod našeg ambasadora, sa ambicioznim predlozima objavljivanja prevoda srpskih pisaca i očekivao podršku koja je, uglavnom, izostajala. Šta je sve moglo da bude objavljeno, ostaje samo da se sluti, deo toga je objavljen na sajtu elektronskog časopisa, koji je osnovao upravo Duškov dok je radio na Univerzitetu u Gdanjsku. Po prelasku u Torunj, uređivao je *Kurier Bałkański* (*Balkanski kurir*).

Poslednjih nekoliko godina, pored srpskih pisaca na poljski jezik, intenzivno je prevodio poljske pisce. Objavio je prevode romana: *Mercedes-benz* Pavela Hila (2003), *Kod moćnog anđela* Ježi Pilha (2003), *Pogan Vojćeha Kućoka* (2006), *Žensko-muški rat* Hane Samson (2007) i *Poslednja želja* Andžeja Sapkovskog (2008). Preveo je i knjigu *U vrtu sećanja* Joane Olćak-Ronjickjer (2007). Zašto baš navedeni pisci? Lično poznanstvo i susedstvo sa Hilom moglo je da bude podsticaj, mada je presudna književnost koju piše. Ovaj pisac je jedan od najuglednijih savremenih poljskih autora, preveden u inostranstvu, insceniran u pozorištu, a po njegovim romanima su snimani filmovi. Milan Duškov je i mene uspeo da zainteresuje za njega, tako da od našeg susreta iz 2001. redovno pratim sve što je vezano za Hilovo ime. Ježi Pilh je novinar, pre svega, ugledan i čitan, ali i dobitnik značajnih književnih nagrada. Za roman *Kod moćnog anđela* dobio je najznačajniju poljsku književnu nagradu

„Nike“. I Kućok, odnova Olćak-Ronjikjer, dobitnici su ovog prestižnog priznanja. O Sapkovskom mi je govorio i pokazao mi njegove knjige u svom stanu. Dugo je nagovarao srpske izdavače da objave ovog, inače, izuzetno popularnog i prevedenog sf pisca. Prošle godine je, konačno, jedan od njih, IPS, odlučio da objavi *Poslednju želju*, roman koji prethodi čitavoj seriji, ne samo knjiga, već i stripova, video igara, pa i filmova, kojima je literatura Sapkovskog bila predložak.

Neposredno pred odlazak u Poljsku, devedesetih, Milan Duškov je pokrenuo tzv. stono izdavaštvo, Biblioteku Pana Dušickog. Preveo je i objavio, pored ostalih, *Dnevnik Davida Rubinovića* i *Psihoenergoterapiju* Romana Janiševskog (1990). Osamdesetih je intenzivno prevodio poljske autore za *Filmske sveske*. Objavio je prevode dve značajne knjige: Malgožate Đedušicke, *Apocalypsis cum figuris: opis predstave Ježija Grotovskog* i Maćeja Karpinjskog, *Pozorište Andžeja Vajde* (obe 1988).

Dragan Klaić je uvrstio Milanov prevod *Obučara* Stanislava Ignaci Vitkjevića u antologiju *Stvaranje moderne drame* (Gradac, 1982). Više puta je planirana, ali ne i realizovana inscenacija ovog Vitkjevićevog komada.

Duškov je preveo nekoliko kratkih komada Edvarda Gordona Krega za *Scenu* (1991), kao i tekst „Pozorište inscenacije“ Kazimježa Brauna (*Scena*, 1992). Njegovi prevodi uvršteni su u knjige koje je uredio Radoslav Lazić: *Svetsko lutkarstvo: istorija, teorija, istraživanja* (2004), *Cvet glume: fušikaden* (2006) i *Japanski klasićni teatar: 12 No drama: antologija* (2006). Pored toga, preveo je devet pesama Gžegoža Valćaka za *Savremenik* (1987), kao i priću Pavela Hila, „Sto“, u *Povelji* (2003).

1991. godine je pokušao da pokrene časopis *Kult*. Izašao je jedan broj. Kasnije je, pod istim imenom, počeo da izlazi elektronski časopis posvećen srpskoj kulturi.

U časopisu *Eterna*, 1995. godine, objavio je autorski tekst „Nasilje na ekranu i na sceni“.

O režijama poljskih autora na jugoslovenskim pozorišnim scenama (pa i o režijama Milana Duškova) pisala je Jadviga Sopćak u svojoj doktorskoj disertaciji, *Poljska avangardna drama u Jugoslaviji (1945-1990)*, objavljenoj u Matici srpskoj, 2001. godine. Sećam se da sam prve primerke knjige, koje sam dobio od Marte Tišme, stručne saradnice odeljenja za scensku umetnost Matice srpske, nosio autorki u Varšavu, a potom i Milanu Duškovu, kada sam ga prvi put posetio u Torunju. Za svoje potrebe preveo je nekoliko drama Slavomira Mrožeka (*Kuća na granici, Karol, Na pućini, Srećan događaj*). Poslednju od njih je i režirao, 1983. godine. Režirao je i Mrožekove *Policajce* (1988), u znaku „siromašnog pozorišta“ Ježija Grotovskog. Preveo je i režirao dramu Tadeuša Ruževića *Stara žena leže* (pod imenom *Circa hominus*, 1982). Iako je, povremeno, režirao predstave sa svojim poljskim studentima, režije se, po sopstvenom priznanju, bio odrekao, kako bi se do kraja posvetio jeziku i književnosti, odnosno jezicima i književnostima, koje je govorio i predavao, srpskom i poljskom, kao i knjigama koje je prevodio sa jednog jezika na drugi, iz oba smera. Uspešno. Nesumnjivo uspešno.

Za kulturnu saradnju sa Poljskom i zasluge u propagiranju njene kulture odlikovan je najvećim priznanjem koje se dodeljuje strancima – medaljom Zaslužan za kulturu Poljske. Ne znam kako će mu se domovina odužiti. Ali će mu, nema sumnje, biti zahvalni, pre svih, ljubitelji epske fantastike na romanu *Poslednja želja* Andžeja Sapkovskog, u ćijem naslovu sam, metaforićno, naslutio i poslednju želju prevodioca Milana Duškova koja je, eto, ipak ispunjena.